

Was Vincent van Gogh een mislukkeling?

Gidsen die al een ruim aantal jaren Vincentre-rondleidingen in Nuenen geven, hebben soms het gevoel de schilder Vincent van Gogh een beetje te kennen. De meesten hebben het nodige gelezen over deze beroemde Brabantse schilder. Misschien ook wel de brieven van Vincent. En vaak hebben gidsen plaatsen bezocht waar hij gewoond of verbleven en gewerkt heeft. En als je dan ook nog regelmatig tentoonstellingen bezoekt waar werk getoond wordt van Van Gogh, dan mag je zeggen dat Vincent toch geen vreemde voor je is. Maar wat als je tijdens een rondleiding door Nuenen gevraagd wordt om iets meer te vertellen over *'een opvallend facet van het leven van deze beroemde schilder'*? Waarop leg je dan de nadruk?

Ik heb een hele poos over deze vraag nagedacht. Allerlei antwoorden kwamen bij mij naar boven, bijvoorbeeld: zijn lange periodes van angst, zijn voortdurende twijfel en zijn sluimerende depressies. Maar het meest opvallend - en intens triest - vind ik toch de vele mislukkingen die Vincent gekend heeft. Terwijl hij toch zo'n groot kunstenaar is geworden. Daarom probeer ik in dit artikel een overzicht te geven van zijn mislukkingen en tegenslagen. Het wordt een trieste opsomming, maar met een opbeurend slot.

zijn beroepsleven

Allereerst is zijn beroepsleven al van jongs af aan een aaneenschakeling geweest van teleurstellingen. Zo is Vincent uiteindelijk mislukt als **bediende in de kunsthandel Goupil & Cie.** in Londen en Parijs. Hij krijgt daar eind maart 1876 zijn ontslag.

Kunsthandel Goupil aan de Place de l'Opera, Parijs

Daarna gaat Vincent van april tot december 1876 in Engeland aan de slag **als onderwijzer** op een kleine kostschool in Ramsgate en niet veel later **als hulp'predikant'** in Isleworth, vlakbij Londen. Maar Vincent vond in geen van deze betrekkingen het geluk dat hij zocht. Tijdens de kerstvakantie, december 1876, in Etten wordt in huize Van Gogh besloten dat zijn

werkzaamheden in Engeland geen toekomstperspectief bieden.

Vincent gaat daarom niet meer terug naar Engeland. In januari 1877 kan hij op voorspraak van zijn oom (Vin)Cent beginnen als **hulp-boekverkoper** in een boekwinkel **in Dordrecht**. Eigenlijk was er geen vacature, maar men kon het verzoek van zijn oom, een belangrijke kunsthandelaar, niet weigeren. Lang heeft de jonge Vincent dit baantje als "bijlopie" niet gehad. In Dordrecht nam zijn religieuze belangstelling steeds meer toe en zijn aandacht ging nu uit naar het beroep van predikant. Daarom vertrok hij op 9 mei 1877 naar Amsterdam.

Daar nam hij zijn intrek bij zijn oom Jan, die Schout-bij-nacht was en op de Amsterdamse marinewerf woonde. Vincent volgde lessen Grieks en Latijn bij de classicus Dr. Mendes da Costa om zich **voor te bereiden op de toelatingsexamens voor de theologiestudie**. Zijn studie verliep echter zeer moeizaam. Het was een verloren jaar, vond hijzelf. Omdat echter zijn religieuze vlam blijft branden, heeft hij nu het plan opgepakt om leken-predikant te worden. Maar ook daarvoor is een opleiding nodig, daarom begint Vincent in augustus 1878 aan een korte **evangelistenopleiding** in Brussel. Helaas, hij slaagt er niet voor.

Toch gaat hij in december 1878 in Wasmes in de Belgische Borinage dan maar aan de slag als '**prediker**' onder de mijnwerkers. Door zijn bijna sektarische wijze van optreden heeft in Brussel het bestuur van de Opleiding geen waardering voor zijn werk en daarom krijgt Vincent per 1 oktober 1879 zijn ontslag.

Maar dan komt (weer) Vincents vasthoudendheid naar boven. Hij blijft halsstarrig in de Borinage, nu in Cuesmes in de omgeving van Mons waar hij zich meer gaat toeleggen op de tekenkunst. In juni 1880 schrijft hij in een zeer bewogen brief (nr. 155) aan zijn broer Theo dat hij nu met hart en ziel kunstenaar wil worden. Hij weet het helemaal zeker!

zijn kunstenaarsleven

Maar ook in zijn kunstenaarsleven krijgt Vincent veel tegenslagen te verwerken. Zo heeft hij nauwelijks of **geen teken-/schilderopleiding** gevolgd. Hij heeft later eens verzucht: "*Was er toen iemand geweest die mij gezegd had wat perspectief was, hoe veel misère zou me bespaard zijn, hoe veel verder zou ik nu zijn.*" (br. 394 aan Theo, 12-10-1883). Als hij in 1886 na zijn Nuenense periode in Antwerpen is aangekomen, wordt Vincent al snel **verwijderd van de**

Kunstacademie in Antwerpen, omdat hij over te weinig tekentalent zou beschikken. Hij vertrekt naar zijn broer Theo in Parijs waar hij (nog) niet het succes vindt waar hij op hoopte. Zoals bekend heeft hij tijdens zijn leven **nauwelijks één schilderij (De rode wijngaard) kunnen verkopen** en slechts enkele tekeningen. En dan is ook nog zijn plan mislukt om in Arles een schilderskolonie ('Atelier van het Zuiden') op te richten in het bekende Gele Huis. Hij verliest er zelfs bijna zijn gehele linkeroor en komt uiteindelijk terecht in een inrichting voor krankzinnigen in St.-Remy de Provence. En toch, ondanks(?) al deze tegenslag en ellende maakt Vincent hier onder de Zuidfranse zon veel meesterwerken!

de liefde

Zo beschouwd, was Van Gogh uiteindelijk een **verliezer in alles wat in zijn tijd sociaal belangrijk werd geacht**. Hij had geen betaald werk, kon niet in zijn eigen onderhoud voorzien want hij werd financieel ondersteund door zijn broer Theo. Hij was er niet in geslaagd een gezin te stichten. Hij voldeed vaak niet aan de verwachtingen van zijn ouders. En, eigenlijk is dit het verdrietigste van alles, Vincent was tot overmaat van ramp ook nog **ongelukkig in de liefde**.

Op 20-jarige leeftijd liep hij in Londen zijn eerste een blauwtje bij Eugenie Loyer, de dochter van zijn hospita Ursula Loyer. Jaren later werd hij pertinent afgewezen door zijn nicht Kee Vos in Amsterdam op wie hij in de zomer van 1881 in Etten verliefd was geworden. In 1883 moest hij na anderhalf jaar zijn relatie met prostituee Sien Hoornik afbreken op aandringen van zijn familie en schilder-kennissen in Den Haag. In Nuenen werd Vincent zwaar teleurgesteld door zijn 'buurmeisje' Margot Begemann die onder druk van haar oudere zusters de relatie met Vincent op dramatische wijze wilde afbreken: zij wilde d.m.v. rattengif (strychnine) een einde aan haar leven maken. Eenmaal in Parijs liep een verhouding met Agostina Segattori, de eigenares van café Le Tambourin in Parijs, op niets uit.

zijn nicht Kee Vos

Of dit allemaal nog niet genoeg was, had Vincent bovendien **een zwakke lichamelijke en geestelijke gezondheid**. De voedingsbodem daarvoor is al op jonge leeftijd gelegd en in die situatie is eigenlijk nooit echt verbetering gekomen. Het is door de jaren heen erger geworden. Vincent zelf was regelmatig depressief,

leed aan angsten en hij liet zich uiteindelijk opnemen in een psychiatrische inrichting in St.-Remy. Ten slotte koos hij voor zelfdoding in Auvers-sur-Oise.

troost

Maar ondanks al deze tegenslagen en mislukkingen, ondanks zijn liefdesverdriet en ondanks lichamelijke en geestelijke zwakte blijft Vincent zijn gehele leven een enorme harder werker, een doorzetter. Waar haalt hij toch die kracht vandaan? Hij produceert in de tien jaren dat hij als kunstenaar werkte, meer dan 2200 werken, schilderijen en tekeningen. Soms wel twee of drie op een dag. Maar zijn werklust mergelde hem geheel uit. Vanwaar dan toch die volharding?

prent Christus Consolator (Ary Scheffer)

Zelf laat Vincent zien dat hij met veel van zijn schilderijen en tekeningen vooral troost wil brengen aan mensen die het moeilijk en zwaar hadden in het leven. Arme mensen zoals boeren en wevers, mensen ook die soms aan de rand van de maatschappij leven. Een belangrijk voorbeeld daarbij was al vroeg voor hem een oude, religieuze prent van "Christus Consolator", de troostbiedende Christus van Ary Scheffer (1837). Vincent is zijn gehele leven geïnspireerd gebleven door juist deze afbeelding. Een afdruk van deze prent is een groot gedeelte van zijn leven met hem meegereisd. En daarnaast heeft

hij meer dan eens zijn bewondering uitgesproken (bijv. in brief 97 en 316) voor de troostrijke richtlijnen van de christelijke levensgids "De imitatione Christi" (Over de navolging van Christus), een beroemd boek van Thomas a Kempis. Uit onder meer deze bronnen putte hij zijn enorme volharding die bij een dwarsligger, een tegenstrever hoort.

Ik denk dat juist deze bijzondere houding aan Vincent de kracht heeft gegeven om kunstwerken te maken die troost konden bieden. Bijvoorbeeld met de tekeningen van zwoegende spitters en mijnwerkers in de Borinage, van Haagse arme sloebers, met de schilderijen van vele Brabantse landarbeiders en vooral ook van de arme Nuenense wevers. En ook met zijn Parijse stillevens en Zuidfranse zonnebloemen en irissen. Maar al deze werken konden vooral ook troost bieden aan hemzelf, lijnrecht tegen zijn vele tegenslagen en mislukkingen in, dwars tegen

zijn eigen grote verdriet en angsten in, zelfs nog tot op zijn laatste levensdag. Want ook de natuur, een naderend onweer boven korenvelden en knoestige boomwortels(*), bieden troost, maken bewust dat je deel uitmaakt van een groter geheel. Juist het gevoel een schakel in het universum te zijn, biedt Vincent zelf ook troost, dat is voor hem de ware schoonheid. En juist die bijzondere troost heeft hij op zijn manier met zijn kunst steeds willen doorgeven, zoals een prediker het woord verspreidt. De boodschap van zijn opmerkelijk oeuvre is positief en feestelijk. Ik vind Vincent van Gogh daarom vooral om deze reden absoluut géén mislukking! Hij is een sterke volhouder die ondanks alle tegenslag in zijn leven tot het uiterste heeft geprobeerd om in zichzelf en zijn kunst te blijven geloven. Dàt vind ik nu juist een opvallend facet in Vincents leven.

Gerard Netten, Vincentre-gids

*)

Korenveld onder dreigende luchten met kraaien, [JH 2117; F 779], juli 1890

Boomwortels en stammen, [JH 2113; F 816], juli 1890

Ik gebruikte voor dit artikel o.m.:

- Nienke Bakker e.a., De Waanzin nabij. Van Gogh en zijn ziekte, Amsterdam 2016
- Jan Hulsker, Lotgenoten. Het leven van Vincent en Theo van Gogh, Weesp 1985
- Leo Jansen e.a., De kunst van het woord. Zijn mooiste brieven, Amsterdam 2014
- Belinda Thomson, Van Gogh schilder, de meesterwerken, Amsterdam 2007
- E. van Uiterter e.a., Van Gogh in Brabant, Zwolle 1987